

Tartalom

ELŐSZÓ	13
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	16
1. VÁGY	
1. <i>„te vagy a teljes életem”</i> Frida Kahlo Muray Miklósnak – 1931	19
2. <i>„szerelmedért csak nem tudok hova lennem”</i> Csáky Pál Czobor Máriának – 1600-as évek közepe	21
3. <i>„hogyan feküdjem le ma a te ágyadba, hajadtól illatos párnádra?”</i> Áprily Lajos Schéfer Idához – 1910	23
4. <i>„nem félttem se hírem, se nevem”</i> Bánffyné Wesselényi Polixéna Wesselényi Miklósnak – 1832	25
5. <i>„ez a szép piros itt a szívem”</i> Pálffy György Sármány Katalinhoz – 1937	28
6. <i>„még a magányom is sugaras és aranyos tőled”</i> Kosztolányi Dezső Lányi Hedvighez – 1909	31
7. <i>„tűzvész és hűsítő ital, koporsó és virágágy, szeretnék reádheveredni”</i> Kosztolányi Dezső Harmos Ilonának – 1911	33
8. <i>„Gondolataim zavarosak. Nem szeretne ideutazni?”</i> Liszt Ferenc Marie d’Agoult-hoz – 1838	36
2. REMÉNYTELENÜL	
9. <i>„legyen meggyőződve, Asszonyom, hogy egyedül az Öné vagyok”</i> II. Rákóczi Ferenc Elzbieta Sieniawskának – 1712	39
10. <i>„Emléke egy édes boldogító emlék marad, mely nem fog soha elenyészni.”</i> Kölcsey Antónia Wesselényi Miklóshoz – 1839	41

11.	„Maga a gonosz, nem én” József Attila Gyömrői Editnek – 1936	44
12.	„Ha fekete lesz, akkor szívem örökre gyászolni fog.” Katona József Széppataki Rózának – 1813	47
13.	„aki idős leánnyal bál, az olyan jócselekedet, mint a szegényeknek való alamisnálkodás” Mikes Kelemen néniének Kőszeghy Zsuzsíról – 1726	49
14.	„ballgassa meg egy haldokló szavát, még ha nem is érdeklí” Széchenyi István Zichy Károlyné Seilern Crescence-hoz – 1830	51

3. SISSI SZERELME

15.	„iszonyú magyar honvágyam van” Erzsébet királyné Ferenczy Idához – 1869	57
16.	„barátunknak szerfelett megtetszett az itteni vidék” Erzsébet királyné Ferenczy Idához – 1869	58
17.	„végtelenül sajnálnám, hogy Őfelsége a Királyné nem kísérte el a Császárt” Andrássy Gyula Ferenczy Idához – 1869	60
18.	„Kalpag és attila nélkül mily pikáns és csodaszép!” Erzsébet királyné Andrássy Gyulához – 1869	61
19.	„sebj, ha kirúg is eszeveszetten” Andrássy Gyula Ferenczy Idán keresztül Erzsébet királynéhez – 1869	61

4. JEGYESSÉGBEN

20.	„Ha újra látsz, többnek kell találnod, ha újra látlak, jobbnak foglak találni.” Brunszvik Teréz Szily Antalhoz – 1804	67
21.	„te kis tolvaj mind elraboltad az szívemet” Bethlen Miklós Kún Ilonának – 1667	69
22.	„Kegyelmeknek szeretettel szolgál míg él” Kún Ilona Bethlen Miklósnak – 1667	71
23.	„számlálom a napokat, amelyek téled elválasztanak” Munkácsy Mihály Cécile Papier-hez – 1873	73
24.	„ha elhagynál, nem tudnék utánad menni, megmerevednék” József Attila Vágó Mártának – 1928	75
25.	„sokat búsítottalak, míg hozzám tudtál szokni” Vörösmarty Mihály Csajághy Laurához – 1843	79
26.	„túl fogsz tán nőni szívemen is” Lesznai Anna Gergely Tibornak – 1918–19	82
27.	„Soha életemben ekkora kint nem állottam ki.” Vajda János Bartos Rózához – 1880	84

28.	<i>„kellett, hogy egyedül legyek”</i>	
	Bartos Róza Vajda Jánoshoz – 1880	85
29.	<i>„pár nap igenis sok, egy egész örökkévalóság”</i>	
	Tóth Árpád Lichtmann Annának – 1913	87
30.	<i>„agyon kell ütni magamban a legszebb gyermekemet, az őszinte, mély szerelmet”</i>	
	Ámos Imre Anna Margitnak – 1931	90

5. BARÁTSÁG ÉS SZERELEM

31.	<i>„szakítottam, kerestem, csalódtam, kínlódtam ezer embernek valót”</i>	
	Ady Endre Boncza Bertának – 1913	93
32.	<i>„ismeretlenül is ismerem Magát”</i>	
	Boncza Berta Ady Endrének – 1913	95
33.	<i>„közöttünk nincs, nem is lehet sem illem, sem forma”</i>	
	Boncza Berta Babits Mihálynak – 1919	97
34.	<i>„ölellek véghetetlen szerelemmel, mint mátkád ölelni soha sem foghat”</i>	
	Kölcsey Ferenc Szemere Pálnak – 1813	100
35.	<i>„nem epedezett leányok után”</i>	
	Kölcsey Ferenc Szemere Györgynek – 1815	102

6. VÁLASZÚTON

36.	<i>„Csak annyi igaz, hogy szeretlek”</i>	
	Ady Endre Dénes Zsófiához – 1914	107
37.	<i>„ha te nem volnál, minden bátorítás, minden más haszontalan volna”</i>	
	Ady Endre Boncza Bertához – 1914	109
38.	<i>„át akarom most karolni a nyakadat, meg akarom csókolni a szádát”</i>	
	Bajor Gizi Hatvany Lajoshoz – 1917	111
39.	<i>„És szólt a zene, és az én szívem majd megrepedt.”</i>	
	Bajor Gizi Vajda Ödönnek – 1917	113
40.	<i>„Fif nem bontja ki”</i>	
	Radnóti Miklós Beck Juditnak – 1941	117

7. JÁSZAI MARI SZERELMEI

41.	<i>„még most nem tebetek egyebet, mint szeretem”</i>	
	Jászai Mari Herman Ottónak – 1870 körül	121
42.	<i>„a nyelvemet tépném ki és a tűzre dobnám, ha most hazudni tudna”</i>	
	Jászai Mari Kassai Vidorhoz – 1872	123

43.	„ <i>az én szellememet a te közönyöd ki nem elégítheti</i> ”	
	Jászai Mari Kassai Vidorhoz – 1874	125
44.	„ <i>igen-igen vágyik egy ölelésre, egy forró csókra valakitől</i> ”	
	Jászai Mari Reviczky Gyulának – 1889	128
45.	„ <i>Vágyom maga után, mert jó.</i> ”	
	Jászai Mari Szomory Dezsőnek – 1907	131
46.	„ <i>Csak annyi maradjon belőlem, amennyire belőlem neked szükséged van.</i> ”	
	Jászai Mari Plesch Jánosnak – 1908	132

8. SZAKÍTÁS

47.	„ <i>Új gazdámmal nagyon megvagyok elégedve.</i> ”	
	Boncza Berta Babits Mihálynak – 1920	137
48.	„ <i>egy fokkal még magányosabb élet lett</i> ”	
	Babits Mihály Boncza Bertának – 1920	138
49.	„ <i>tudtuk mi első perctől fogva, hogy halálra van ítélve a mi szerelmünk</i> ”	
	Vágó Márta József Attilának – 1928	140
50.	„ <i>történni fogok csupán, úgy és ahogyan akarod</i> ”	
	József Attila Vágó Mártának – 1928	143
51.	„ <i>nincsen kegyelmednek házassághoz és szaporodáshoz való férfúság</i> ”	
	Kürtössy Judit Ethre Györgynek – 1607	147
52.	„ <i>Semmi harag, semmi gyanú, semmi szeretet nincs bennem többé.</i> ”	
	Bródy Sándor Bródy Sándorné Rosenfeld Bellának – 1900	150
53.	„ <i>Nincs tovább. – Ennyi az egész.</i> ”	
	Simonyi Mária Móricz Zsigmondnak – 1936	153
54.	„ <i>még nem érett meg a mi viszonyunk a válásra</i> ”	
	Móricz Zsigmond Simonyi Máriaához – 1936	154

9. A HÜTLLEN BULYOVSZKYÉK

55.	„ <i>ha szeretsz, hűtlenül is hív vagy hozzám</i> ”	
	Bulyovszky Gyula Szilágyi Lillához – 1848	159
56.	„ <i>képét magammal fogom hordani</i> ”	
	Győrffy Gyula Szilágyi Lillának – 1849	160
57.	„ <i>más férfi az egeket hasította volna le boldogságában</i> ”	
	Szilágyi Lilla Bulyovszky Gyulához – 1849	161
58.	„ <i>kizárólagosan nőm szerelmében első helyet akarok</i> ”	
	Bulyovszky Gyula Szilágyi Lillához – 1849	162
59.	„ <i>első eset nálam, hogy a viszonzás tudata nélkül szeressek</i> ”	
	Bulyovszky Gyula Szilágyi Lillához – 1855	164

60. *„halványult szívében irántam azon érzet, miért most talán életemet adnám”*
Bulyovszky Gyula Jekelfalussy Albertnek – 1856 165
61. *„mi egészen sajtászerű formájában vagyunk a házasságnak”*
Bulyovszky Gyula Szilágyi Lillának a címzett megjegyzéseivel – 1866 168

10. HÁZASSÁG ÉS MINDENNAPOK

62. *„nagy fájdalommal mondom le magáról, de becsületes ember vagyok”*
Mikszáth Kálmán Mauks Ilonához – 1873 172
63. *„otthon találnám a nagyfejű Mimit”*
Mikszáth Kálmán Mauks Ilonához – 1883 174
64. *„ebből ne végy magadnak semmi nehéz gondolatot”*
Thurzó Elek Ormosdi Székely Magdolnának – 1528 175
65. *„Köszönöm – köszönöm, köszönöm. Úgy, de úgy szeretlek.”*
Sarkadi Imre Nádás Erzsébethez – 1953 177
66. *„legfőbb gondod legyen a szőlő”*
Berzsenyi Dániel Dukai Takách Zsuzsannához – 1820 körül 180
67. *„Bécsben talán egy hét tizenkét napból áll?”*
Bethlen Zsuzsanna Barcsay Ábrahámnak – 1791 182
68. *„szeressed holtig hív társodat”*
Barcsay Ábrahám Bethlen Zsuzsannához – 1793 183

11. VÁLSÁGBAN

69. *„szánalomból kitartani valaki mellett nagyobb kegyetlenség”*
Mikes Klára Szabó Lőrincnek – 1940 187
70. *„utálom a sebeket”*
Szabó Lőrinc Mikes Klárának – 1940 189
71. *„miért szereti maga úgy azt, amit én utálok?”*
Kós Károly Balázs Idának – 1917 192
72. *„ha te el nem hagyysz, én el nem hagylak téged soha, soha”*
Vajda János Bartos Rózához – 1881 196
73. *„az áldozat túl nagyra tűnt föl az elérthez képest”*
Németh László Démusz Ellának – 1924 198
74. *„ne hozzon Kegyelmed magának s nekem veszedelmet”*
Bornemisza Anna Apafi Mihálynak – 1662 201
75. *„én még egyelőre nem akarok belehalni”*
Szilágyi Domokos Hervay Gizellának – 1960 203

12. BOTRÁNY

76. *„készebb volnék meghalni, mintsem uram fattyaira és kurvájára nézni”*
Révay Erzsébet Radvánszky Jánoshoz – 1706 207
77. *„nem kevés becstelenségemre esnék Kegyelmeddel való játszodozásom”*
Kornis István Gyerőffy Borbálának – 1701 209
78. *„soha ily sánta, híres kurvafiát meg nem ismerhettem volna”*
Selmeczi Borbála Balázs Gáspárnak – 1640 210
79. *„Nem táplálva hamar sorvad el a szerelem.”*
Szalánczi János Török Jánosné Kendi Annához – 1557 211
80. *„egyedül te vagy az élvezetem, gyönyöröm”*
Török Jánosné Kendi Anna Szalánczi Jánoshoz – 1557 213
81. *„paráznaságnak undok fertelmes vétkeivel életemet megfertőztettem vala”*
Tolvaj Borbála a nyírtassi vármegyegyűléshez – 1711 215

13. BETEGSÉGBEN

82. *„szinte összekoccan a fogam a vágytól utánad”*
Dési Huber István Sugár Stefániához – 1936 219
83. *„rosszkedvű szívedet meleg tenyerembe venni”*
Dsida Jenő Imbery Melindának – 1934 221
84. *„mielőtt elalszom, mindig elképzelem, milyen boldogok leszünk”*
Dsida Jenő Imbery Melindának – 1934 223
85. *„mióta elmentél, úgy érzem, mintha valamelyik végtagom vesztettem volna el”*
Vajda Lajos Richter Júliának – 1936 225
86. *„ülni a küszöbön és hallgatni a tücsökzenét”*
Vajda Lajos Vajda Júliának – 1941 227

14. FEGYVEREK ÁRNYÉKÁBAN

87. *„öllelek forró szeretettel, s csókollak ezerszer”*
Kossuth Lajos Kossuth Lajosné Meszlényi Teréziához – 1849 231
88. *„szerelem áldásai lebegnek álmaidok felett”*
Kossuth Lajos Kossuth Lajosné Meszlényi Teréziához – 1859 234
89. *„iszonyúan imádlak és csak veled tudok élni”*
Bauer Ervin Kaffka Margitnak – 1918 236
90. *„Én nélküled nem bírnám az életet”*
Kaffka Margit Bauer Ervinnek – 1918 238
91. *„én ha gyalog is, kész vagyok elmenni, valahun hallom kegyelmedet lenni...”*
Zrínyi Ilona Thököly Imrének – 1686 241

92. *„várjuk a békét epedve s én különösen az Édes Micikémhez való visszatérést”*
Hevesy Károly Benczédy Micikének – 1916 243
93. *„írd meg nekem hamarsággal, mint vagy a nálad való kis ártatlan”*
Mekcsey István Szunyogh Eszterhez – 1952 245
94. *„a hazáért és tiértetek a halál nem nagy áldozat”*
Nagy Imre Égető Máriának – 1958 248

15. HALDA ALÍZ ÉS GIMES MIKLÓS SZERELME

95. *„bizonyos szeretnék lenni abban, hogy nem a szerelemben vagy szerelmes”*
Gimes Miklós Halda Alízna – 1955 254
96. *„meg sem lennék már szerelmed nélkül, annyira megszokta a lelkem”*
Halda Alíz Gimes Miklósnak – 1955 255
97. *„előbb-utóbb minden jó lesz, ha Te is így szeretsz”*
Gimes Miklós Halda Alízna – 1957 259
98. *„akármint lesz is, végérvényesen összetartozunk”*
Halda Alíz Gimes Miklósnak – 1957 260
99. *„hozzám jönnél-e feleségül, még mialatt a börtönben vagyok?”*
Gimes Miklós Halda Alízna – 1957 261
100. *„nincsenek elképzeléseim arról: hogyan lehetne nélküled élni”*
Halda Alíz Gimes Miklósnak – 1957 263
101. *„ez a szerelem mindennél erősebb, mindennél nagyobb”*
Gimes Miklós Halda Alízna – 1958 266
102. *„minden nyomorúságomban is gazdagabb vagyok mindenkinél – a szerelmed által”*
Halda Alíz Gimes Miklósnak – 1958 267

16. KÉSEI SZERELEM

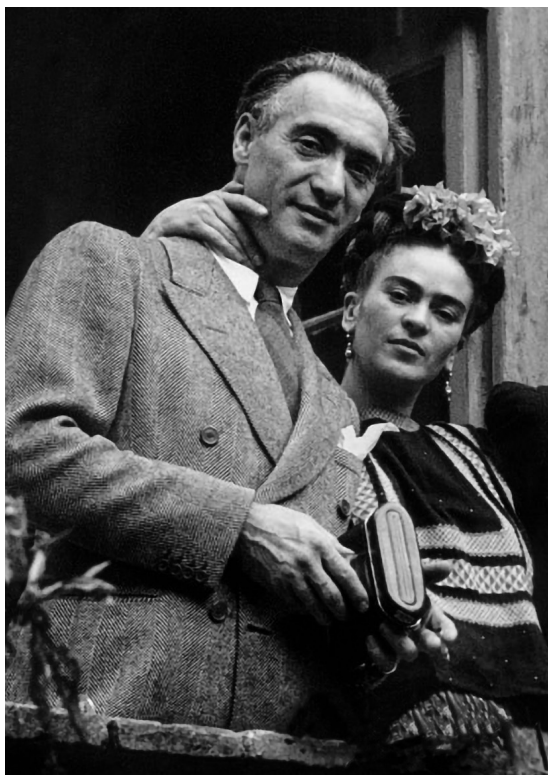
103. *„Egy hét múlva talán már hozzád érhetek?”*
Vas István Szántó Piroskának – 1966 273
104. *„Nem volt hiányérzetem melletted soha!”*
Szántó Piroška Vas Istvánnak és Szántó Annának – 1984 275
105. *„adhatok egy becsületos, gyengéd és hű szívet”*
Xantus János Doleschall Gabriellához – 1868 277
106. *„szüntelen csak drága szép személyeért kesereg és sóhajtozik”*
Fatavich Pál Szabó Judithhoz – 1768 279
107. *„ezentúl gondolkozni sem kívánok másról”*
Lossonczi-Szigyártó Sámuel Fatavich Pálnának – 1814 281
108. *„Senkire és semmire nincs szükségem csak magára.”*
Szomoró Dezső Tabéry Hélinek – 1944 284

17. EL NEM KÜLDÖTT LEVELEK

109.	<i>„együtt, együtt, együtt!”</i>	
	Benedek Elek Fischer Máriának – 1919	287
110.	<i>„azt sem bánom, ha nem szólsz, csak lássalak”</i>	
	Benedek Elek Fischer Máriának – 1917	289
111.	<i>„veled együtt haltam meg, már nem vagyok ezen világe”</i>	
	Mednyánszky László Kurdi Bálintnak – 1906	290
112.	<i>„hozzád fogok simulni, édes tiszta lélek”</i>	
	Mednyánszky László Kurdi Bálintnak – 1907	292
113.	<i>„Minél többet szenvedek, annál jobban szeretlek”</i>	
	Deák György a feleségének – 1945	294
114.	<i>„csak addig fogsz itt élni, amíg siratlak”</i>	
	Andrássy Ilona Esterházy Pálnak – 1915	296
115.	<i>„Istenem, egy halottnak írom mindezt”</i>	
	Szabó Magda Szobotka Tiborhoz – 1982	299
FÜGGELÉK		303

A szerelem olykor nemcsak a szerelmes életét változtatja meg, hanem képes átírni a múltját, sőt, akár az őseinek múltját is. Legalábbis ez történt a világ legismertebb magyar nyelvű szerelmes levelének írójával, Frida Kahlóval. A mexikói festőművésznő élete végén hol magyar, hol magyar zsidó származásúnak vallotta magát. „Apai nagyszüleim magyarok voltak, Aradon születtek” – írta, ám az azóta előkerült levéltári adatok kétségbevonhatatlanul igazolják, hogy édesapja felmenői több generációra visszamenőleg frankfurti németek voltak. Nem tudjuk, Frida Kahlo kitől hallott Aradról, és miért tartotta fontosnak, hogy a valóságosnál egzotikusabb, kelet-európai ősoket találjon ki magának, ám azt igen, hogy ki volt az a magyar a környezetében, akinek hosszú évekre a hatása alá került. Muray Miklós fotóművész közel tíz éven keresztül volt a szeretője, ám ezalatt mindvégig csak a második férfinak számított a festőnő életében.

Ekkor már régóra Diego Rivera festőművész volt Frida Kahlo társa, akivel 1929-től hivatalosan is összekötötte életét. A házaspár rendkívül szoros szellemi és lelki szövetségéhez azonban nem társult szerelmi hűség, mindketten többször bocsátkoztak párhuzamos viszonyokba. A korpulens alkatú, feleségénél 21 évvel idősebb Rivera mellett a festőnő a fizikai szépséget is kereste. „Ahhoz, hogy úgy érezze, él, szüksége volt testi kontaktusra. Ha valaki megtetszett neki, ő teret engedett a testi vonzalomnak” – mesélte róla egyik szeretője.

Muray és Kahlo: viszonyuk tíz éven át tartott

Férjén kívül a legmélyebb és legtartósabb kapcsolat a magyar fotográfushoz és vívóbajnokhoz, Muray Miklóshoz fűzte Frida Kahlót. A szegedi zsidó családban született férfi 1913-ban vándorolt ki Magyarországról. Németországban kitanulta a fényképezetet, majd New Yorkba költözött, ahol neves lapoknak készített portréfotókat. Nick Muray néven korának legnépszerűbb, iskolateremtő fotósa lett, Charlie Chaplinről, Greta Garbórol, Fred Astaire-ről és rengeteg más színésről, íróról, sőt politikusról készített képei a *Vogue*, a *Vanity Fair* és a *New York Times* hasábjain jelentek meg. Eközben tagja volt az amerikai kardvívó-válogatottnak, részt vett két olimpián, és több országos bajnokságot is megnyert. Többször járt szülőhazájában, sikereiről és sármos külsejéről ilyenkor a magyar sajtó is beszámolt: „A haja művésziiesen lobog, a szeme állandóan kutat” – mutatta be valóságos hollywoodi sztárként a *Színházi Élet*.

Murray 1931-ben egy barátját látogatta meg Mexikóban, s ekkor találkozott először Frida Kahlóval. Nem tudjuk, ismeretségükből miként lett komoly kapcsolat, mindenesetre a 41 éves férfi elvált feleségétől, és a 24 éves festőnő szeretője lett. Megismerkedésük évében született az a részben magyar nyelvű levél, amit Frida Kahlo küldött szerelmének. Mivel a festőnő nem tudott magyarul, minden bizonnyal keresett valakit, aki segítene neki érzelmeit a férfi anyanyelvén is megfogalmazni. A rövidke levelet egy vörös rúzsfolttal pecsételte le.

A szerelmi viszony közel tíz évig tartott, Murray ezalatt számos portrét készített Kahlóról. A festőnő nem csinált titkot párhuzamos kapcsolataiból férje előtt, így valószínűleg Diego Rivera is tudta, milyen szerepet játszik felesége életében a fotós, aki több közös képen, sőt filmen is megörökítette a házaspárt.

Az 1939 elején Párizsban tartózkodó Frida angol nyelvű, vágyakozó levelet küldött szeretőjének, ám még ebben is őszintén beszélt férje iránt érzett szerelméről: „A táviratod ma reggel érkezett, és nagyon sírtam rajta – a boldogságtól, és azért, mert hiányzol a szívemnek és a véremnek. A leveled, édesem, annyira szép, olyan kedves, hogy nincsenek szavaim, hogy elmondjam, milyen örömet szerezteél. Imádlak, szerelmem, hidd el, soha nem szerettem ennyire senkit – csak Diego van ennyire szívem közepén, mint te. (...) Vissza akarok menni hozzád. Hiányzik a teljes lényed, a hangod, a szemed, a kezed, a szép szád, a tiszta és őszinte nevetésed. Te. Szeretlek, Nick. Annyira boldog vagyok, mert azt hiszem, szeretlek – mert azt hiszem, vársz rám – mert szeretsz engem.”

Ebben az évben úgy tűnt, Murray végül talán Rivera helyébe léphet Frida Kahlo szívében. 1939 őszén a festőnő elvált férjétől, a fotográfus pedig abban bízott, hamarosan feleségül veheti szerelmét. A válás azonban nem jelentett igazi elszakadást: Frida számára ezután is volt férje maradt az első számú férfi. A tanulságot maga vont le érzelmeiből: egy évvel később újra hozzáment Diego Riverához, és ezzel megpecsételődött a kapcsolata Murayval is. A szerelmi viszonynak vége lett, hamarosan a férfi is megnősült. A volt szeretők Frida Kahlo 1954-es haláláig baráti viszonyban maradtak. A mexikói festőnő magyar gyöngyvirága 11 évvel élte túl egykori szerelmét, 1965-ben egy vívóbajnokság versenybírájaként a pást mellett érte a halál.

„te vagy a teljes életem”

FRIDA KAHLO MURAY MIKLÓSNAK – 1931

*Nick,
szeretlek úgy mint egy angyalt.
Gyöngy virag vagy drágám.
Soha nem foglak téged el felejteni soha, soha.*

*Te vagy a tejes életem.
Remelem, hogy soha est te el nem fogod felejteni.*

folytatás angol nyelven:

1931. május 31., Coyoacán

Kérlek, gyere Mexikóba, ahogy ígérted. Augusztusban együtt megyünk majd Tehuantepec-be.

Egy rúzsfoltt mellé írva:

Ezt külön a nyakad hátuljára küldöm.

* * *

A szerelmi vágyakozás úgy tűnik, néha képes megszüntetni a betegségeket is. Legalábbis segít, hogy megfeledkezzünk róluk. Gróf Csáky Pált, Léva és Szádvár örökös urát, Komárom és Zólyom vármegye főispánját például rettenetes fejfájás kínozta, és erről menyasszonyát, Czobor Mária Regina grófkisasszonyt is értesítette egy levélben. A 17. század közepén született üzenet kései olvasóinak mégis neki kell veselkedniük, hogy megtalálják a levélben az egyetlen információként értelmezhető közlést. A gyötető fejfájásról szóló híradás ugyanis elveszik a szenvedélyes szerelmi vallomások, a rajongó jelzőktől roskadozó mondatok, valamint a már-már verses formát biztosító ritmus és alliterációk között.

A török idők nagy hatalmú ifjú földesura jó házból való lánynak udvarolt, és azt akarta közölni „holtáig való, édes szerelmével”, hogy fejfájása miatt a borbély kezelésére szorult, ezért nem tudott a megbeszélte időpontban találkozni választottjával. Levelének stílusa jócskán túlmutat a korban szokásos udvarló formulákon: a fiatal gróf nem tudott betelni túlcsoorduló érzéseivel. Pedig nem volt túl érzelmes lélek. Csáky Páltól több szerelmes levél nem maradt fenn, annál több bírósági kereset és peres levél. A dokumentumok tanúsága szerint gyakran visszaélt főkapitányi tisztségével, például juttatást követelt magának a zólyomi várnép által működtetett mézsárszék és kocsmá bevételeiből. Folyamatosan perben állt szomszédaival és rokonaival is különböző birtokok megszerzéséért, bár ezzel egyáltalán nem lógott ki korának főurai sorából.

Csáky gróf valamikor 1679 körül halt meg. Felesége, Czobor Mária Regina csinos vagyont és számos pert örökölt tőle, s ezeket vitte tovább azután is, hogy másodszor is férjhez ment. Új férje, Karl Maximilian von Magnis ezredes azonban nem sokáig maradt mellette, esküvőjük után pár évvel meghalt. Mindörökre titok marad, hogy az özvegy szépsége vagy vagyona volt-e vonzóbb, mindenestre harmadszor is talált magának férjet. A harmadik hitves, Hans

Jakob von Löwenburg gróf jóval fiatalabb volt feleségénél, ő túl is élte az asszonyt. Nem tudjuk, a két férj közül bármelyik – akár németül – szólította-e valaha „szerelmes világi kincsének” Máriát vagy ehhez egykori első vőlegénye levelét kellett újra és újra elolvasnia.

„szerelmedért csak nem tudok hova lennem”

CSÁKY PÁL CZOBOR MÁRIÁNAK – 1600-AS ÉVEK KÖZEPE

Teljes éltém fottáig való alázatos engedelmes szolgálatomat ajánlom, Szerelmes én Édes holtomig való Édes Szerelmem, világi kincsem, lölköm, Édessem, minden Szívem. (...) Szívem, én Édes Szerelmem, bizony nagy kín csak reménységben [lenni], hanem az Úr Isten adná már azt a szerencsés óráját, Szerelmem, Szívem, éjjel nappal veled élhetnék, halhatnék, szerelmes Szívem, bizony, Szívem, szerelmedben s szerelmedért csak nem tudok hova lennem. Szerelmes Szívem, alázatosan kérlek, megbocsáss, hogy röviden írok, mert szívem szerelmem, az német borbély hólyagot akar rajtam vonni, mert Édes szívem szerelmem, bizony rosszul voltam az fejemre. Bizony szerelmes szívem, semmi egyébért, mert szívem szerelmem, nem lehet oly, az mit előtted tagadjak. De az édes szerelmes szerelmedben nem újulhatom, hogy idejét nem érhetem, mind az által szívem, édes szerelmem megadhatja az Úr Isten azt is, talán meggyógyít ő szent Felsege, én szerelmes szívem, most semmit nem küldhetek, mert rosszul vagyok, mind az által el nem felejttem ugyan, mind hogy ajánlja magát kegyelmedben, holtig való szeretetedben, Édes kebeledben –

Árva, holtig való Rabszolgád

Gróf Csáky Pál

* * *

Kamaszkori fellángolásból érett komoly szerelemmé Schéfer Ida és Jékely Lajos kapcsolata. A 18 éves fiú és a 17 éves lány 1905-ben Kolozsváron találkoztak először. Erdélyi német családokból származtak, de magyar református környezetben nőttek fel, a kettős kulturális kötődés sorsközösséget teremtett köztük. A lánynak azonnal megtetszett a koraérett, komoly fiú. Mindketten vezettek naplót, amelyekben első szerelmi vonzalmaikat is megörökítették. A rivális lányok és fiúk aztán hamar eltűntek a lapokról, és az együtt töltött délutánok, hosszú közös séták leírásai vették át a helyüket. Egy-két találkozás után a fiatalember néhány barátjával zenés szerenádöt adott választottjának, aki virággal viszonzta a régimódi vallomást.

Jékely Lajos akkoriban iratkozott be a kolozsvári egyetem magyar–német szakára, és hamar otthonosan kezdett mozogni a diákkocsmák, éjszakai kávéházak világában. Nem sokkal később jelent meg az *Egyetemi Lapok*ban első, név nélkül közölt verse is, amelynek melankoli-

kus hangulatú sorai talán a fiatal pár egyik első konfliktusára utalnak. A költemény az *Emlékszik még* címet viselte, csak évek múltán adta neki a költő az *Iduska* címet: „Virág nyílt a lombos fák alatt. / Virágos volt a vadmirtuszbokor még. / – Tövébe most le-sárgult lomb zizeg – / Talán én is kissé vidámbabb voltam / S kegyed se volt ily szóttalan, hideg.” S ha a lány nem is nézte jól szemmel udvarlója újfajta, bohém életformáját és gyakori morgolódásait, a két fiatal természetszeretete sokszor segítette áthidalni az ellentéteket. „Ha majd megint tavasz derül a tájra, / Tudom, kicsalja önt a vadvirág” – írta verse végén a fiú. Még rengeteg közös kirándulásnak kellett következnie, amire végleg összeköthették az életüket.

Az egyetemi évek udvarlással teltek, majd amikor Jékely 1909-ben megszerezte diplomáját, egy rövid párizsi tanulmányút után a híres nagyenyedi kollégiumban kapott állást. A következő két évben Schéfer Ida

Kolozsváron maradt, tanév közben csak ritkán találkozott vőlegényével. Az itt közölt levél 1910-ben, az együtt eltöltött nyári szünet után keletkezett, amikor a lány hazautazni készült. Hangulata éppúgy melankóliát sugall, mint a négy évvel korábban született versé, és úgyszintén a természetben töltött közös pillanatok emlékéből merít erőt a magányos időszak eltöltéséhez. A levélben megjelenített táj, a Bihari-havasokban található Galbina-völgy gyerekkorától kezdve fontos helyszíne volt Jékely Lajosnak: a lenyűgöző természeti szépségű völgy a magány szimbólumaként verseiben és leveleiben is sokszor megjelenik.

Hogy kínzóan hosszú távolléteiknek véget vessen, a fiatalember 1911-ben áttért a református vallásra, és így már teljes jogú tagjává válhatott az enyedi kollégium tanári karának. Az egzisztenciális biztonság megteremtésével – hatévi ismeretség után – végre elvehette menyasszonyát. Korábban csak a vőlegény apró internátusi szobájában találkozhattak, mostantól saját kis házukban élhettek a város központjában. Megismerkedésük hetedik évfordulóján született első fiuk, Zoltán, akit hamarosan még két testvére követett. A fiatal tanár továbbra is írta verseit, de azokat csak feleségének mutatta meg. Végül 1918-ban küldött műveiből egy csokorra valót az *Új Erdély* folyóiratnak – azt is rejtőzködve, Áprily Zoltán álnéven. A szerkesztő elírása folytán így is félig lelepleződött: versei Áprily Lajos néven jelentek meg. Két év múl-

A fiatal pár 1911-ben Kolozsváron

va már ünnepelt költő volt. Első verseskötete, a *Falusi elégia* ajánlását Schéfer Idához intézte: „(...) ne haragudj: nem volt virág. / De pusztá kézzel mégse jöttem: / hol a halál nagyon zenél, / szíromtalan csokrot kötöttem, / piros bogyó, piros levél.”

„*hogyan feküdjem le ma a te ágyadba, hajadtól illatos párnádra?*”

ÁPRILY LAJOS SCHÉFER IDÁHOZ – 1910

Drága Duckám!

Borzongató őszben, este 1/2 8-kor írom neked ezt a levelet petrószi lámpafény mellett. Minden mögöttem van. A boldogságunk feltételül megszabott nyár, mely felé egy egész év kétségbeesett törekvésével haladtam – elmúlt. Egy óriási tartalom esett ki az életemből és most már megint bizonytalan határu időpusztákon kell áttekintenem, míg vigasztalást adó vidékre szegződhetik tekintetem. Miért nem tehettem szebbé a nyarat? Miért tudott a gyalázatos jelen elfogultsága megfosztani a dolgok méltó értékelésétől, miért nem láttam mindent a múlt szomorú színeiben, hogy fogtam volna meg, ne engedtem volna elröppenni!

Ne haragudj rám! Sokszor megszólítottalak, elrontottam – talán néha túl szigorúan is – a szemlélődő, csöndes örömedet; de most megmondom: imádom a te gyermekes, nairo, nagy természetszeretetedet. Imádtalak, amikor nem tudtál kövektől, virágoktól, tájaktól megszabadulni. A főzésért is néha bosszantottalak: de most megmondom: imádom a te ambiciózus konyhai munkálkodásodat, rendszeretetedet és akarom, hogy mindig olyan légy. És köszönöm, hogy a kicsi szobát is kitakarítottad mindennap és feldíszítetted.

Gyalog jöttem be subogó őszi esőben, megszomjaztam, szedret akartam szakítani és kicsordult a könnyem. Megszúrt a szeder – te, ugye, tudod, hogyan. – Most már hogyan szakítsak erdei gyümölcsöt, ha meg nem oszthatom veled? Most már hogyan nézlek fel a Gráciákra, ha nem tehetem veled? Oh mondd, hogyan feküdjem le ma a te ágyadba, hajadtól illatos párnádra? Hát azt akarod, hogy sírjak, mint gyermekkoromban sírtam az anyámért? Talán jó is lesz: talán felolvad tőle a lelkemben valami megrögzött, szúró keserűség. Ma sírhatsz te is. (...) – Sűgök valamit: ne menj Kolozsra.

Talán holnap felmegyek a Galbinára.

Petrósz, 1910. aug. 11.

Csókol

Jéd.

* * *